

Hanák Zsuzsanna

A 3 ÉVES KOR ALATTI GYERMEKEK NAPKÖZBENI GYERMEKFELÜGYELETÉNEK ELMÉLETI ÉS SPECIÁLIS MÓDSZERTANI TARTALMAI AZ ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEMEN

Bevezető

A fejezet célja, hogy az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen megvalósítás alatt álló, 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletét biztosító elképzelés elméleti és módszertani keretét bemutassuk, továbbá az, hogy segítsük a kutatási eredmények integrálását a feladatot ellátók mindennapi gyakorlati tevékenységébe. A gyermekfelügyelet esetében fontos hangsúlyozni, hogy az azonos életkorú gyermekek fejlődéslélektani szempontból eltérőek, az azonos (napra pontosan azonos) életkorúak esetében is hatalmas különbségek, eltérések lehetnek, azonban vannak olyan általános pszichológiai jellemzők, amelyek segíthetik a gyermekfelügyelet hatékony megvalósítását. Mint tudjuk, a gyermekek fejlődésére hatással vannak az öröklött tulajdonságok és a környezet tárgyi és személyi komponensei egyaránt. Ennek alapján a 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletét biztosító elképzelésünk fő célja, hogy megteremtjük azokat a külső, azaz tárgyi feltételeket, valamint azt a belső, azaz pszichés légkört, melyben a gyermekek optimálisan fejlődhetnek szüleik távollétében is.

A külső, optimális, tárgyi feltételek megteremtése ezen életkorszakban elsősorban az egészséges környezet és az elmélyült, nyugodt játéktevékenység feltételeinek biztosítását, valamint a gondozói állandóság biztosítását jelenti. Lényeges a napközbeni gyermekfelügyelet helyszínének megfelelő berendezése, a gyermekek életkorának megfelelő fajtájú és mennyiségű játékok és azok megfelelő elhelyezése. Ez teszi lehetővé az öntevékenység és a szabad választás lehetőségét, a gyermekek fejlődésének, kreativitásának támogatását.

A belső, optimális pszichés légkör megteremtéséhez nélkülözhetetlen a kötődés, melyben kiemelten fontos szerepe van a gyermek által elfogadott, számára biztonságot nyújtó felnőtt folyamatos támogató, megerősítő jelenlétének, a gyermek igényeihez és fejlettségéhez igazodó tevékenységeknek, a hozzájuk kapcsolódó élményeknek és a felnőtt mintanyújtásának.

A következőkben a napközbeni gyermekfelügyelet esetében az általános fejlődéslélektani jellemzők közül kiemelten foglalkozunk a játék jelentőségével, mivel ez a legfontosabb gyermeki tevékenység. Ehhez szorosan kapcsolhatóan kitérünk a rajztevékenységre s

annak megjelenési formáira a 3 éves kor alatti gyermekeknél. A kommunikáció állandó jelenléte megköveteli, hogy néhány gondolatban kitérjünk rá a tanulmányban, főleg a beszédfejlődésre fókuszálva. Emellett mivel a gyermekek figyelmének lekötése fontos lehet a napközbeni gyermekfelügyelet során, e téma is felszínre kerül. Végül pedig pár szót fogunk ejteni a digitális eszközök használatáról.

A játéktevékenység

A következőkben különböző szerzők gondolatai kerülnek bemutatásra a játék lényegéről az első három évre vonatkoztatva (Franz J. Mönks, Alphons M. P. Knoers, 2004). E gondolatok jól hasznosíthatók a 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletének mindennapi gyakorlatában.

1. kép: Sharlotte Bühler

(A kép forrása: https://ca.wikipedia.org/wiki/Charlotte_B%C3%BChler)

Sharlotte Bühler (1893–1974) gondolatai:

- A mozgásos és funkciójáték jellemző születéstől 3 éves korig, ezen időszakban motoros, vokális és érzékszervi tevékenység jellemző.
- A szerep-, fantázia- és fikciójáték 2–5 éves kor között jellemző, minden „olyan, mintha” jellegű tevékenységgel.
- A receptív játék 2 éves kortól figyelhető meg, nyitottság, az új benyomások befogadása jellemző.
- A konstrukciós játék 2 éves kortól megjelenik, de 5 éves kortól kifejezettebb, valamit produkálni a célja.

2. kép: Mildred Parten

(A kép forrása: <https://1000kitap.com/yazar/mildred-parten?hl=en>)

Mildred Parten (1902–1970) gondolatai:

- A játéktevékenység a nem célzott mozgásokkal indul, jellemző a semmittevés, a járkálás, a nézegetés és a saját testtel való foglalatosság.
- A megfigyelés a következő lépcsőfok, a valamivel foglalkozó többi gyermek megfigyelése.
- A magányos játék során szintjén egyedül játszik a gyermek, önmagával foglalkozik.

- A párhuzamos játék esetében egymás mellett játszanak ugyanazzal a játékkal a gyerekek, de nincs közöttük kommunikáció.
- Az asszociatív játéknál együtt játszanak a gyerekek, de nincs közös cél, szerepmegosztás.
- A kooperatív játék esetében együttműködés figyelhető meg, a játékszerek és a szerepek összehangoltak, feladatmegbeszélés és megosztás jellemző.

3. kép: Jean Piaget.

(A kép forrása: <https://www.clarku.edu/commencement/recipients/jean-piaget/>)

Jean Piaget (1896–1980) gondolatai:

- A gyakorló jellegű játék főleg az első évben jellemző, gyakorlásszerűen foglalkozik a gyermek a tárgyakkal, hogy azok tulajdonságait megismerje, ez segíti az ismeretei bővítését.
- A szimbolikus játék két éves kor után jellemző, „olyan, mintha”-jellegű tevékenység van, a gyerek megtanulja kívánságait és szükségleteit a valósággal összhangba hozni.
- A szabályok szerinti játék főleg 7-11 éves korra jellemző.

Tehát a 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyelete során a gyermekek játékkal kapcsolatos fejlődéslélektani fejlettségi szintjei nagyon eltérőek, sőt – ahogyan azt a bevezetőben már hangsúlyoztuk – azonos életkorú gyermekek körében is eltérő fejlődéslélektani jellemzők lehetnek megfigyelhetők, ami természetes, mivel a gyermekek belső érése eltérhet egymástól. Egyes jellemzők fejlődése előre ugorhat, míg más jellemzők fejlődése kevésbé látható, de ez a kevésbé látható részképesség ugrásszerűen előre mozdulhat. Ezért a gyermek belső érését – ami fajra jellemző önmozgás – nem lehet és is nem szabad siettetni, a külső tárgyi környezetet és belső pszichés, nyugodt állapotot szükséges megteremteni a napközbeni gyermekfelügyelet során, hogy az optimális fejlődés megtörténhessen.

A rajztevékenység

A játéktevékenységhez a három év alatti gyermekeknél szorosan kapcsolódik a rajztevékenység, melyre a gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletében is lehetőséget adhatunk. 2-3 évesen a „firkálási stádium”-ban vannak a gyerekek fejlődéslélektani szempontból. Kétéves kor előtt öröm, ha nyomot hagynak a papíron, 2-3 évesen a felületet kitöltő firkák jellemzőek. Hároméves kortól jelenik meg a „formák stádium”-a, egyszerű formákat, diagramokat látunk a rajzokon. (Cole, M. – Cole, S. R. 2004)

2,5 éves Dorka rajza

3 éves Dorka rajza

E korai időszakban a *proximo-distális* törvény alapján szerencsés, ha a gyermek először az egész tenyerével, majd ujjával „rajzol”, és csak később kap ceruzát a kezébe. Háromoldalú színes ceruza használata javasolt a jó ceruzafogás kialakítása miatt. Természetesen a festés-rajzolás előtt a szülőkel egyeztetni szükséges a gyermeket érintő allergiákról, melyeket a festékekkel való érintkezés előhívhat. Az általános egészség- és balesetvédelemre minden játék alatt, így a rajzolásnál is fokozottan figyelni kell.

A kommunikáció

A napközbeni gyermekfelügyelet során folyamatosan kommunikálunk a gyermekekkel, és ők is kommunikálnak velünk, elsősorban nonverbális, majd verbális jeleken keresztül. A gyermekek nonverbális kommunikációval nagyon sok információt tudnak közvetíteni felénk, például a tekintet, az arc, a mimika, a testtartás révén. A fejlődéslélektani megfigyelések 0-1 éves kor között preverbális szakaszcsoportról írnak a beszédfejlődéssel kapcsolatosan, 2 hónapos korban a sírás differenciáltabbá válik. 3 hónapos korban megjelenik a gügyögés-gagyogás, lalázás, echolália (monoton beszélés, visszhangszerű utánzás). 6-8 hónapos életkorban kezdetét veszi a beszédmegértés. 9 hónapos kortól helyzettől függetlenedik a szó, és egyéves kortól mindentől függetlenedik a szó (beszélőtől, hangsúlytól). 1 éves kortól az egyszavas beszéd jellemző, egészen 2 éves korig, kezdetben az ajakhangok, az indulatszavak egész mondatot jelölnek. Több szakirodalom „távirati beszéd”-ként említi e szakaszt, szótári robbanás, szavak kombinálása jellemző a gyermeki beszédre. 2,5 évesen fokozatos gazdagodás, bonyolódás figyelhető meg a gyermeki beszédben. (Margitics 2011)

E korai időszakban még nem igazi mesehallgatók a gyermekek, de a felnőttel való szociális kapcsolat szempontjából tanácsolható a mesék, versek, mondókák alkalmazása 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyelete során.

Figyelem

A napközbeni gyermekfelügyelet során felvetődhet nemcsak az a kérdés, hogy milyen módszerrel, hanem az is, hogy mennyi ideig köthető le egy 3 év alatti gyermek figyelme. Erről Cole, M. és Cole, S. R. (2004) könyvében olvashatunk részletesen. Saját tapasztalat az, hogy a figyelem tartóssága változik az életkorral és a figyelem tárgya alapján. Leghosszabb, ha mozgó és beszélő ember a figyelem tárgya. A gyermekek figyelmét természetesen tárgyakkal is le lehet kötni, javasolható, hogy ezen tárgyakat lássák és hallják is a gyerekek. 6 hónapos korig a nézegetés, ismerkedés a tárgyakkal a jellemző tevékenység. A figyelem tartóssága játékhelyzetben folyamatosan növekszik, megfigyeléseink alapján egyéves korban 15 percnél hosszabb játéktevékenység nagyon ritka, míg 2 évesen már 20 perc körüli értékek is előfordulnak. 3 éves korra akár 30 percig is leköti a gyermek figyelmét egy játék.

Digitális eszközök

Napjainkban a gyermekek nagyon korán fordulnak az őket körülvevő médiaeszközök felé, de sajnos kedvezőtlen irányba befolyásolhatja a fejlődésüket. Nemzetközi irányelv, hogy 18 hónapnál fiatalabb kisgyerekek esetében egyáltalán ne adjunk digitális eszközöket. A digitális eszközök nem önmagukban károsak, hanem attól függően, hogy a gyerekek hogyan, mire és mennyit használják azokat. Cél, hogy a legkisebbek ne digitális ingerekkel körülvéve nőjenek fel, ugyanakkor amennyiben a médiaeszközök intenzív szerepet játszanak a családi életben, a témához érdemesebb árnyaltabb módon közelíteni, 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyelete során kerüljük, de legalább minimalizáljuk a digitális eszközök használatát. (Jenny Radesky – Dimitri Christakis, 2016)

Felhasznált szakirodalmak

- Cole, M. – Cole, S. R. (2004): Fejlődéslélektan. Budapest, Osiris Kiadó. ISBN 9633894735
- Franz J. Mönks – Alphons M. P. Knoers (2004): Fejlődéslélektan. Urbis Könyvkiadó. ISBN 963-9291-68-4
- Jenny Radesky – Dimitri Christakis (2016): Megnövekedett képernyőidő: következményei a korai gyermekkori fejlődésre és viselkedésre <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27565361/>
- Média és Young Minds <https://publications.aap.org/pediatrics/article/138/5/e20162591/60503/Media-and-Young-Minds>

Margitics Ferenc (2011): A személyiség fejlődése. Debreceni Egyetem Tudományegyetemi Karok, Debrecen. ISBN 978-963-473-482-6 (online) ISSN 2063-1952 https://www.nye.hu/appi/sites/www.nye.hu.appi/files/tanarkepzo_anyagok/pszichologia/a_szemlyisg_fejldse.pdf